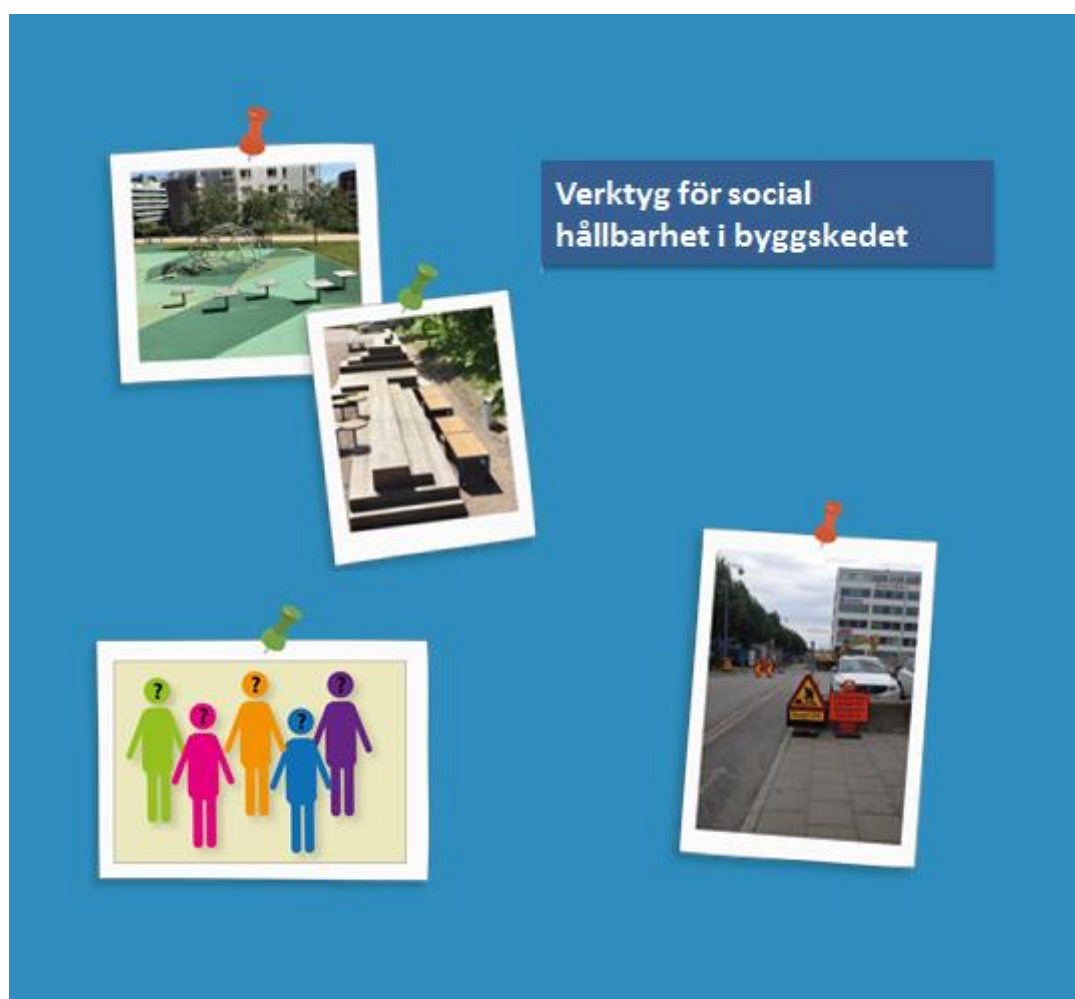

DEN SOCIALT HÅLLBARA ENTREPRENÖREN

Sammanfattning av leveranser

Karl de Fine Licht och Stefan Molnar

2018-03-13

INNEHÅLL

1. BAKGRUND	2
2. MÅL OCH SYFTEN.....	2
3. METOD OCH GENOMFÖRANDE	3
3.1 INSAMLING OCH ANALYS AV PRIMÄRDATA.....	3
3.2 ANALYS AV FORSKNINGSFÄLTET OCH RÅDANDE RIKTLINJER	4
3.2.1 <i>Forskningsöversikter</i>	4
3.2.2 <i>Verktysöversikt</i>	5
3.3 FRAMTAGANDE OCH TEST AV VERKTYG	5
4. FORSKNINGSKOMMUNIKATION	6
4.1 MUNTliga PRESENTATIONER.....	6
4.2 PUBLIKATIONER	6
5. SLUTSATSER OCH VIDARE ARBETE	8
LITTERATURFÖRTECKNING	9

1. BAKGRUND

Vi satsar idag enorma resurser på renovering, nybyggnation och utveckling av våra städer. Och mycket av det som görs har effekter på människors livsvillkor. På det som ibland talas om som social hållbarhet. Dock finns det i ett svenskt sammanhang få strukturerade försök att utarbeta praktiskt orienterade och vitt tillgängliga metoder och verktyg som organisationer inom samhällsbyggnadssektorn kan använda för att förstå sitt sociala hållbarhetsarbete. Inte minst gäller detta metoder som är grundade i all den forskning som görs på ett internationellt plan kring sambandet mellan städers utveckling och människors livsvillkor. Det är detta glapp som det större forskningsprogrammet Sociala värden i urbana världar (SUV) har önskat bidra till att minska. Och det är det övergripande genomförandet och resultatet av detta forskningsprogram som denna rapport ämnar sammanfatta.

Forskningsprogrammet SUV genomförs av forskare vid det statliga forskningsinstitutet RISE under ledning av doktor Karl de Fine Licht och doktorand Stefan Molnar i samarbete med en rad organisationer inom samhällsbyggnadssektorn. Programmet startade under oktober 2016 och har i skrivande stund resurser för att fortsätta fram till sommaren 2018.

Programmet har haft fyra stycken delprojekt knutna till sig. Det första av dessa - Den socialt hållbara entreprenören – har finansierats av SBUF (Svenska Byggbranschens Utvecklingsfond) och har haft som mål att utveckla ett praktiskt verktyg för analys av sociala frågor under byggskedet. Projektet har genomförts med Veidekke som projektägare samt med Skanska och Wästbygg som samarbetspartners och övriga företag inom FoU-Väst i referensgrupp. Det andra projektet – som finansierats av E2B2 – har hetat Systematisk utvärdering av hållbarhet vid renovering. Under detta har ett praktiskt verktyg för hållbarhetsbedömning av renoveringsprojekt tagits fram. Detta i samarbete med Skellefteå kommun, Vöfab och Skandia fastigheter. Det tredje projektet vid namn Etik, hållbarhet och sociala indikatorer har finansierats av CMB (Centrum för management i byggsektorn) och har haft som praktiskt syfte att utveckla ett verktyg för analys av sociala värden i samband med större omvandlingar av stadsdelar. Det fjärde och sista projektet som har varit knutet till programmet har hetat Social hållbarhet i samhällsplanering och har, som det låter, haft större samhällsplaneringsprocesser, inte minst regionala och nationella sådana, i fokus. Det har haft Mistra Urban Futures som finansiär.

I följande rapport ges en kort sammanfattning av forskningsprogrammets genomförande och resultat samt över hur de fyra delprojekten har varit knutna till varandra. (För mer detaljerad information om varje delprojekt hänvisar vi till projektrapporterna för dessa projekt). Rapporten avslutas med ett antal förslag på hur arbetet från forskningsprogrammet skulle kunna tas vidare i framtiden.

2. MÅL OCH SYFTEN

Det arbete som sammanfattas i denna rapport kan beskrivas som en form av praktisknära och förändringsorienterad samhällsvetenskaplig forskning. Merparten av arbetet har genomförts av forskare, men organisationer från samhällsbyggnadssektorn som har fungerat som formella samarbetspartners, har varit med och utformat projektidéer, mål och syften, har bidragit med sitt kunnande till arbetet samt har kontinuerligt fått komma med input till arbetet. Forskningsarbetet

har därmed haft såväl praktiska som vetenskapliga målsättningar, även om betoningen har legat på det förra snarare än det senare. Fokus har i första hand varit att låta forskningen bidra till praktiskt förändringsarbete, snarare än tvärtom.

Det övergripande praktiska målet med forskningsprogrammet har varit att utforma praktiska verktyg för att bedöma sambandet mellan stadsdelars utformning och en rättvis fördelning av livskvalitet och andra värden. Övriga mål har varit att skapa förståelse för hur aktörer i stadsutveckling arbetar med sociala värden (ex hälsa, livskvalitet, trygghet, rättvisa, deltagande), med vilka konsekvenser samt hur de kan bli bättre på det (ex mer genomtänkta, innovativa, transparenta, demokratiska).

3. METOD OCH GENOMFÖRANDE

I detta avsnitt görs en kort sammanfattning av programmets genomförande. Eftersom de fyra projekt som programmet består av är sammankopplade och i hög grad flyter in i varandra kan det vid vissa tillfällen vara svårt att avgöra vilka aktiviteter som faktiskt ”hör till” vilka projekt. Därför förs här en diskussion kring vilka metoder som har använts, hur och varför, snarare än kring respektive projekt.

3.1 Insamling och analys av primärdata

För att ta sig an de mål som berör att generera förståelse för hur aktörer redan idag arbetar med frågor som berör social hållbarhet och sociala värden har primärdata genererats, det vill säga data som vi själva har samlat in.

I anknytning till projektet *Systematisk utvärdering av hållbarhet vid renovering* (E2B2) har en analys genomförts av existerande processer samt av behov och möjligheter som fastighetsägare har av att nyttja en metodik för hållbarhetsbedömning. Detta genom tre fokusgrupper med tre olika fastighetsägare, på olika platser, med fokus på såväl flerbostadshus som skolor och lokaler. Projektgruppen har också genomfört besök hos deltagande fastighetsägare samt haft löpande telefon- och mailkorrespondens för datainsamling.¹ Inom ramen för detta arbete har även två fallstudier genomförts av renoveringsprocesser hos Vöfab och Skellefteå kommun. (för mer information se exempelvis Boss et al 2017 liksom www.renobuild.se)

Även inom ramen för projektet *Den socialt hållbara entreprenören* har fokusgrupper genomförts med de fyra byggbolag som deltagit i projektet (Veidekke, Skanska, Wästbygg och Peab). Enskilda intervjuer har också genomförts med samma individer, liksom studier av dokument framtagna av organisationerna. Fokus här har specifikt legat på byggbolagets roll och existerande sociala hållbarhetsarbete, såväl i rollen som exploatör och entreprenör. (för mer information se de Fine Licht et al 2018)

Skellefteå kommun; Vöfab; Karlstad Bostads AB; Chalmersfastigheter; Fastighetsägarna; Karlskoga kommun; AB Bostäder i Borås; Skandia Fastigheter AB; Fastighets AB LE Lundberg; Akademiska Hus samt CANOK.

Inom projektet *Etik, hållbarhet och sociala indikatorer* genomförs två fallstudier. En fallstudie – som fortfarande är pågående – studerar arbetet med sociala hållbarhetsfrågor i utvecklingen av Masthuggskajen. Här genomförs intervjuer, observations- och dokumentstudier med anknytning till Masthuggskajen. Dessutom genomförs en fallstudie av hur Mölndals stad arbetar med sociala hållbarhetsfrågor i sin stadsplanering. Här har intervjuer och dokumentstudier genomförts.

Slutligen har, i projektet vid namn Social hållbarhet i samhällsplanering, intervjuer genomförts med forskare liksom med praktiker anställda på kommunal, regional och statlig nivå i Sverige. (för mer information se Ström, Molnar och Isemo 2017)

3.2 Analys av forskningsfältet och rådande riktlinjer

Som underlag såväl till insamling och analys av primärdata som till framtagande av verktygen har översikter över relevant forskning samt över tidigare verktyg genomförts.

3.2.1 Forskningsöversikter

Till att börja med har tre stycken substantiella forskningsöversikter kring sambandet mellan byggd miljö och människors livsvillkor genomförts. Den första av dessa berör grönska och gröna strukturer i staden. Inom ramen för arbetet har sökningar i forskningsdatabaser genomförts på begrepp såsom “quality of life”, “well-being”, “subjective well-being” “pleasurable experiences”, “restorative experience” and “mood” kopplat till begrepp så som “green urban areas”, “vegetation”, “urban parks” “green space”, “greenspace”, “green areas” samt “recreational environments”. Totalt kodades och analyserades 32 forskningspapper på olika aspekter av grönska och välbefinnande, såväl forskningsöversikter som enskilda studier.

Den andra forskningsöversikten påbörjades genom att sökningar i databaser gjordes på begrepp såsom “well-being” och “quality of life” i relation till begrepp såsom “blue space”, “waterscape”, “water” och “urban blue”. Totalt studerades 20 stycken forskningsöversikter och enskilda studier.

I den tredje forskningsöversikten har sökningar gjorts på begrepp så som “built environment”, “urban form”, “facilities” och “public space” i relation till begrepp så som “happiness”, “social relations” och “safety”. Forskningsöversikten är i skrivande stund fortfarande under genomförande och kommer att bli den mest omfattande av de tre.

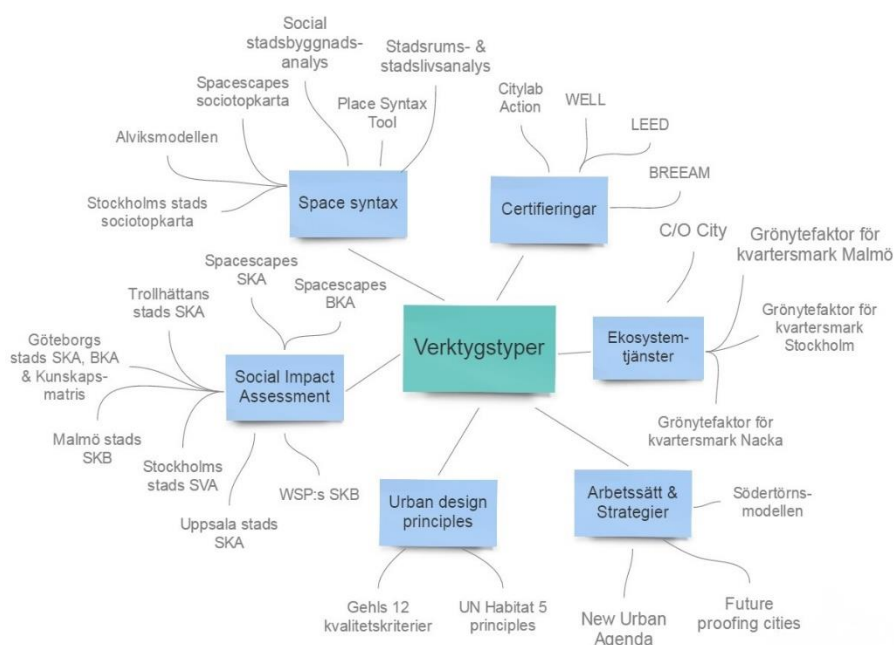
Ytterligare en forskningsöversikt som har genomförts berör hanterandet av sociala frågor under byggskedet. Här har sökningar i forskningsdatabaser gjort på begrepp så som “inventory during construction”, “pre-construction planning”, “construction site tidiness” och “scaffolding safety”. I relation till detta har även offentliga och privata aktörers riktlinjer och policydokument studerats.

Slutligen har en översikt över existerande forskning som specifikt berör hur sociala hållbarhetsfrågor hanteras i samhällsplaneringsprocesser genomförts. Även inom ramen för detta arbete har forskningsöversikter genomförts. Sökningar har gjorts på begrepp så som “social sustainability”, “urban planning”, “social issues”, “organizing” och “indicators” i olika

kombinationer. Totalt har 67 stycken vetenskapliga rapporter och praktiska rapporter studerats. (för mer information se de Fine Licht et al 2018)

3.2.2 Verktögsöversikt

Som ytterligare en form av underlag i arbetet har tidigare existerande verktyg för social analys i stadsutvecklings- och byggprocesser letats fram och analyserats. Materialet är framförallt hämtat från hemsidor och publikationer genererade av offentliga och privata aktörer, liksom i vissa fall från personlig kommunikation samt via vetenskapliga artiklar. Verktögsöversikten är strukturerad utifrån de sex stycken verktygstyper som identifierats i vår översikt; sociala konsekvensanalyser, analyser av stadsliv- och stadsrum, certifieringar, ekosystemtjänster, urbana designprinciper, och verktygslådor (Se figur nedan). Sammanlagt så har 28 verktyg studerats med fokus på fyra teman: vilken kunskapsunderlag de bygger på, hur de är tänkta att användas och med vilket syfte, vilka sociala värden som de täcker samt hur de är uppbyggda. (för mer info se Eken et al 2018)

3.3 Framtagande och test av verktyg

Som har beskrivits ovan har forskningsprogrammet haft som övergripande mål att ta fram praktiska verktyg för analys av sociala frågor riktade till organisationer inom stadsutvecklingsområdet. Totalt har fyra stycken verktyg utvecklats med grund i de fallstudier litteraturoversikter som har beskrivits tidigare i rapporten. I största mån har fokus legat på att utveckla verktyg som är praktiskt användbara samt grundade i existerande forskning.

De första två verktygen heter Renobuild Skola och Renobuild Bostad. Verktyget Renobuild Bostad har vidareutvecklats utifrån en tidigare existerande version av verktyget som var utvecklad, framförallt vad gäller den sociala dimensionen (Mjörnell et al 2014). Verktyget utgörs av ett Excelark med flikar innehållande indikatorer och frågeställningar som fastighetsägare med samarbetspartners kan använda för att genomföra hållbarhetsanalyser av renoveringar av bostadshus med omkringliggande område. Verktyget skulle initialt testas inom

ramen för en bostadsrenovering inom ramen för Skandia Fastigheters bostadsbestånd. Dock blev renoveringen uppskjuten vilket innebar att testet fick ske inom ramen för en retroaktiv fallstudie kring renoveringen av ett flerfamiljshus ägt av HSB. Verktøget Renobuild Skola har samma upplägg och syfte som Renobuild Bostad men är specifikt utformat för analys av skolrenoveringar. Detta har testats inom ramen för två fallstudier; en renovering av en skola ägd av Skellefteå kommun samt en skola ägd av Vöfab i Växjö. De två verktygen liksom tillhörande metodskrifter och detaljerad information om framtagandet finns att ladda ner gratis på www.renobuild.se.

INFÖR BYGGANDET

För berörda personer information och möjlighet att påverka inför byggandet?

Görs det insatser för att informera berörda parter om hur byggandet kommer påverka dem?
Finns det kanaler för att fånga upp och dokumentera vilka behov berörda personer har?
Finns det rutiner för att anpassa bygget utifrån dem?

☐ Diskutera

Anteckningar:

Bakgrundsinformation:

Kommunikation bör ske strukturerat och starta tidigt i processen. Detta är viktigt för att undvika nyfiken och oro. Börja med att göra en så kallad "intressentanalys" som utreder vilka som påverkas av projektet, informera sedan de berörda parterna och samla in deras åsikter genom att exempelvis besöka lägenheter och lokaler, eller ha visningsmöten samt hålla öppna möten. Det kan även vara skriftlig information via hemsidor, nyhetsbrev, e-post och informationsmateriel i trapphus (Jägersjö et al. 2015). Vi kan dessutom ge möjligheten att komma i kontakt med någon ansvarig genom att utse en kontaktperson som är tillgänglig på telefon och e-post (Moineir et al. 2015).

Det tredje verktyget som har tagits fram heter Verktøget för social hållbarhet under byggskedet. I enlighet med namnet på verktyget ska detta kunna användas för att analysera hur ett bygge påverkar olika aspekter av social hållbarhet under byggskedet. Det består dels av ett frågebatteri och dels ett diskussionsunderlag med bakgrundsinformation.

Slutligen tas det inom ramen för forskningsprogrammet fram ett verktyg som specifikt ska användas för att analysera och diskutera sociala frågor i samband med större

områdesomvandlingar. Detta verktyg är i nuläget under uppbyggnad, men är tänkt att fungera som en form av länk och diskussionsforum mellan olika aktörer inom byggsektorn. Det testas i första hand inom ramen för utvecklingen av området Forsåker i Mölndal. Detta i samarbete med Mölndals stad samt involverade fastighetsägare, inte minst Veidekke fastigheter.

4. FORSKNINGSKOMMUNIKATION

Inom forskningsprogrammet så har vi genomfört en rad olika kommunikationsinsatser som har varit alltifrån populära presentationer till internationella publikationer i vetenskapliga tidskrifter.

4.1 Muntliga presentationer

Vi har genomfört mer än fyrtio muntliga presentationer. Dessa har varit i strikt akademiska sammanhang som på Chalmers och Göteborgs Universitet, för olika stakeholders som till exempel arrangerats av GR, Sveriges Byggindustriers årliga nationella träff för regionala FoU-utskott, Liljewalls arkitekter, CMBs frukostföreläsningsserie, NTF (deras årsdagar), Länsförsäkringar (deras forskardagar), och en intresserad allmänhet som på bokmässan, Radio Sjuhärad, Modern Filosofi och kulturföreningen Basta.

4.2 Publikationer

Vi har publicerat oss på en rad olika ställen inom programmet.

Webbplats:

”Renobuild – Hållbar renovering av byggnader”, www.renobuild.se

Verktyg:

”Renobuild Bostad” version 2.0, MS Excel

”Renobuild Skola” version 2.0, MS Excel

”Användarhandbok för Renobuild Bostad - Verktyg för utvärdering av hållbarhet vid renovering”

”Användarhandbok för Renobuild Skola - Verktyg för utvärdering av hållbarhet vid renovering”

”Verktyg för social hållbarhet i byggskedet- Diskussion”, Word-format

”Verktyg för social hållbarhet i byggskedet- Presentation”, Pdf-format

”Social värdesanalys för stadsdelsomvandlingar” (arbetsnamn), oklart format

Forskningsrapport om utveckling av Renobuildverktyget:

Boss, A., Sacco, F. & Molnar, S. (2017) ”Renobuild 2.0 – verktyg för systematisk hållbarhetsutvärdering vid renovering” RISE rapport 2017:49. RISE Research Institutes of Sweden.

de Fine Licht, K., Folland, A., Hedén, A., & Molnar, S. (2018) Verktyg för social hållbarhet i byggskedet –Metodskrift. SBUFs rapportserie. Id: 13165.

Översikt över verktyg för social hållbarhetsanalys:

Eken A., Magnusson J., Hildesson, A., Molnar S. & De Fine Licht, K. (2017, kommande) ”Rätt verktyg för jobbet? En översikt över verktyg för social hållbarhetsanalys i städer”. Mistra Urban Futures Report.

Forskningsöversikter:

de Fine Licht, K., Hildesson, A. & Molnar, S. (opublicerat manuskript) Blue space and quality of life: a qualitative review of what has been done thus far.

de Fine Licht, K., Hildesson, A. Molnar, S., Skoglund-Keidling, A. (opublicerat manuskript) Green space and quality of life – a qualitative review of what has been done thus far.

de Fine Licht, K., Molnar, S. (opublicerat manuskript) Theories in practice –The SUV approach for analyzing social values when it comes to well-being.

Vetenskapliga papper:

de Fine Licht, K. (2017) Hostile architecture and the seemingly offensive art of keeping people away. *Etikk i praksis –Nordic Journal of Applied Ethics*. 11 (2): 27—44.

Molnar 2018 Valuation practices in urban development. (inskickat till Urban Studies april 2018)

de Fine Licht, K. & Molnar, S. 2018 Opening the black box of the tool box. (kommande)

Molnar, S. & Palmås, K. 2018 Tools as searching technologies in urban development. (kommande)

de Fine Licht, K., Folland, A. (opublicerat manuskript) *Defining “social sustainability”: towards a sustainable solution to the conceptual confusion*.

5. SLUTSATSER OCH VIDARE ARBETE

Forskningsprogrammet har sedan oktober 2016 arbetat för att bidra till att överbrygga lite av det glapp som idag existerar mellan forskning och praktik inom ramen för socialt hållbarhetsarbete i stadsutveckling. En del av arbetet har bestått i att sammanställa och syntetisera en del av all den forskning som finns på området. Ytterligare en del av bestått i att skapa större förståelse för det sociala hållbarhetsarbete som redan idag genomförs i branschen och vilka behov som finns. En tredje del har av bestått i att ta fram praktiska verktyg som kan överbrygga ovan nämnda glapp.

Programmet med dess nuvarande finansiering går nu mot sitt slut, men ambitionen finns att arbetet ska fortsätta inom ramen för samma program, alternativt genom att resultaten, inte minst verktygen, vidareutvecklas på annat sätt. Den stora utmaningen i arbetet har bestått att få möjlighet att testa och utveckla verktyg i praktiska samhällsbyggnadsprocesser. I praktiken har vissa samarbetspartners haft svårt att frigöra den tid som behövs. Dessutom har flera av de planerade utvecklingsprocesserna stött på förhinder eller förseningar vilket gjort att praktiska test av verktygen har försvårats. Detta betyder att ett stort utvecklingsarbete som vi ser framför oss handlar om att genomföra ännu mer gedigna test av de framtagna verktygen inom ramen för faktiska utvecklingsprocesser. Dessutom skulle ett sådant arbete också kunna handla om att testa andra existerande verktyg för att utröna deras effekter på faktiska utvecklingsprocesser. Att försöka få en förståelse för verktygs effekter är viktigt, inte minst för att det idag läggs betydande resurser på verktyg av detta slag.

Ett sådant arbete skulle också kunna vara en del i ett större arbete, som här har påbörjats, att länka samman, tillgängliggöra och skapa förståelse för vilka verktyg som finns, hur de kan användas och med vilka effekter.

LITTERATURFÖRTECKNING

Boss, A., Sacco, F. & Molnar, S. (2017) ”Renobuild 2.0 – verktyg för systematisk hållbarhetsutvärdering vid renovering” RISE rapport 2017:49. RISE Research Institutes of Sweden.

De Fine Licht, K., Folland, A., Hedén, A., Molnar, S. (2018) ”Verktyg för social hållbarhet under byggskedet – en metodskrift”. SBUF ID 13165

Eken A., Magnusson J., Hildesson, A., Molnar S. & De Fine Licht, K. (2018) ”Rätt verktyg för jobbet? En översikt över verktyg för social hållbarhetsanalys i städer”. Mistra Urban Futures Report

Mjörnell K., Malmgren L., Boss A., Lindahl M., Molnar S. & Eneqvist E. (2014) ”Renobuild – en metodik för att utvärdera olika renoveringsalternativ med avseende på hållbarhet” SP rapport 2014:69. SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut.

Ström L., Molnar S., och Isemo, S. (2017) ”Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv – en kunskapsöversikt”. Mistra Urban Futures Rapport 2017:4